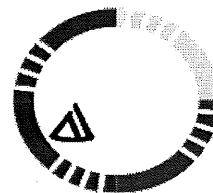

Yttrande

2008-07-07

Dnr 2008:592

Sametinget är ett
självständigt folkvalt
parlament som ska verka
för en levande samisk
kultur och medverka i
samhällsplaneringen.

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturkunskapares villkor
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över betänkandet Värna språken - Förslag till språklag (SOU 2008:26).

1. Sametingets språkpolitiska hållning

Vid plenum i Stockholm den 26 februari 2004 antog Sametinget ett nytt handlingsprogram *Start fören offensiv samisk språkpolitik* för att klargöra ambitionsnivån och den politiska viljeinriktningen för en offensiv samisk språkpolitik. Värdegrunden och inriktningsmålen i handlingsprogrammet syftar till att främja, utveckla och bevara samiskan som ett livskraftigt språk för det samiska samhället och för samisk samhörighet. Samer som vill, skall kunna tillägna sig och få användning för språket. Staten har ett övergripande samhällspolitiskt ansvar för det samiska språket. Alla samer skall ha rätt till sitt språk och rätten till att samiskan skall kunna utvecklas till ett komplett och samhällsbärande språk.

I handlingsprogrammet fastslås att samiska skall vara ett officiellt och likvärdigt språk bredvid svenska inom hela Sápmi. Betydelsen av samiska som officiellt erkänt språk; Samiska liksom svenska språket skall vara officiella språk som skall kunna existera sida vid sida, som likvärdiga språk. Majoritetsspråket kan knappast ur samisk synvinkel tillåtas att ha ett lagfäst företräde.

1.1 Yttrande över SOU 2006:19

I Sametingets yttrande 2006-06-27 (Dnr 118/069) över betänkandet *Att återta mitt språk, åtgärder för att stärka det samiska språket* (SOU 2006:16) som bygger principbeslut taget av Sametingets plenum i Funäsdalen den 16-18 maj 2006 uttalas;

- att Sametinget i stort sett anser att den analys och förslag till inriktning och åtgärder som slutbetänkandet från utredningen om finska och sydsamiska språket presenterat är i linje med Sametingets språkpolitik,
- att utredningens förslag till åtgärder måste ses som en minimistandard i förhållande till Europarådets minoritetskonventioner,
- att den geografiska avgränsningen av ett utvidgat förvaltningsområde för samiska språket inledningsvis även bör omfatta Pajala, Boden och Luleå,
- att mot bakgrund av att UNESCO bedömer att det samiska språket är hotat och att läget för vissa av varieteterna är kritiskt, är det ytterst angeläget att åtgärder för att revitalisera det samiska språket vidtas omgående. För ett urfolk är bevarandet av råket livsviktigt för kontinuiteten och förmedlandet av kulturen och kunskapen. Ett folks förlust av språket innebär en förlust av den kollektiva samiska identiteten och det kan inte ersättas av några andra värden,
- att Sametinget förutsätter att det blir delaktigt i den fortsatta beredningsprocessen och bereds möjligheter att kunna återkomma för eventuellt nödvändiga prioriteringar,
- att på grund av det samiska språkets utsatta situation bör utredningens förslag beträffande inrättande av samiska språkcentra skyndsamt beredas vidare i den pågående statliga budgetprocessen inför 2007 års statsbudget.

1.2 Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter Ett alternativ (DS 2008:26).

I Sametingets yttrande 2007-06-30 (Dnr 2008-602) över departementspromemorian *Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter Ett alternativ* (DS 2008:26) framhålls att förslagen i departementspromemorian generellt bygger på en passiv språkpolitik som lägger ett större ansvar på den enskilde individen än på berörda myndigheter.

Utredningen föreslår rätten att använda samiska enligt det nu föreslagna alternativet bör gälla dels inom det nuvarande förvaltningsområdet – utvidgat med två kommuner – dels inom hela landet i övrigt, under vissa förutsättningar.

Sveriges åtaganden att genomföra minoritetskonventionerna är desamma för samiskans del som för finskan. Utredningen framhåller att det framstår som ytterst angeläget med

åtgärder för att hålla det samiska språket vid liv – i synnerhet den hotade sydsamiskan. Här spelar tillgången till förskoleverksamhet och undervisning i språket en väsentlig roll understryker utredningen.

Samerna har länge, framhåller utredningen inte utan fog, ansett att som en diskriminerad folkgrupp i olika hänseenden; särskilt har här åberopats tidigare lagstiftning och myndighetspraxis rörande deras rättigheter till mark och vatten, där de bl.a. inte medgetts samma bestämmanderätt som andra medborgare. En positiv hållning till språket från statsmakternas sida kan i någon mån framstå som en kompensation för denna behandling betonar utredningen. Det är nödvändigt att bryta den språkbytesprocess som till en del beror på tidigare assimilering och utbildningspolitik framhåller utredningen.

Sametinget har *förståelse* för utredningens förslag och motiv i denna del, men lagstiftaren måste nog vara mer tylig och det bör läggas ett större ansvar för myndighetsfären att aktivt använda det samiska språket.

I departementspromemorian framhålls när minoritetskonventionerna ska genomföras är det nödvändigt med en avvägning mellan nyttan med olika delreformer och de kostnader de kan medföra framhålls i utredningen. Vill man bevara och utveckla ett minoritetsspråk bör de begränsade resurserna i första hand användas till att främja förskole- och skolundervisning på språket.

Sametinget ställde sig bakom resonemanget, men frågan sig samtidigt om detta är i överensstämmelse med Europarådets ram- och minoritetsspråkkonventioner.

1.3 Folkrättsliga åtaganden

1.3.1 Europarådet konventionen

De utvärderingar av språklagen som redovisas i slutbetänkandet från utredningen om det finska och sydsamiska språken¹ visar att resultaten av de inhemska uppföljningar som gjorts av den svenska minoritetspolitiken och av den granskning som Europarådet genomfört, visar att regeringens intentioner med politiken inte fått tillräckligt genomslag. Det finns ett gap mellan det regelverk Sverige har till skydd och stöd för minoritetsspråken och de reella möjligheter som finns att nyttja de rättigheter som regelverket ger. Genomförandet av minoritetsspråkslagarna har varit otillräckligt och har präglats av passivitet och en låg ambitionsnivå. Sveriges implementering av de

¹ Att återta mitt språk – Åtgärder för att stärka det samiska språket, SOU 2006:19)

internationella åtagandena haltar. Den pågående språkbytesprocessen har inte vänts och Skolverkets nyligen publicerade rapport visar att barns möjligheter att få lära sig det egna minoritetsspråket inte kan tryggas. Det är därför viktigt att höja ambitionsnivån i minoritetspolitiken för att kraven i Europarådets minoritetskonventioner skall kunna uppfyllas framhålls i betänkandet.

1.3.2 FN:s urfolksdeklaration

FN:s Generalförsamling antog den 13 september 2007 en deklaration om urfolkens rättigheter. Antagandet av deklarationen har beskrivits som en historisk milstolpe i kampen för erkännandet av urfolkens mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Det avslutar århundraden av marginalisering och diskriminering och bekräftar att urfolk är folkslag med samma värde och samma rättigheter som alla andra folk.

I artiklarna 13-16 berörs urfolkens rätt till sina egna språk.

I artikel 13 uttalas att urfolk har rätten att revitalisera, använda och vidareföra sina historier, språk, muntliga traditioner, filosofier, skrivsystem (ortografier) och litteratur till framtida generationer, och ange och bibehålla sina egna namn på samhällen, platser och personer. Staterna ska också vidta effektiva åtgärder för att försäkra sig om att denna rätt är skyddad och också försäkra sig om att urfolk kan förstå och bli förstådda i politiska, legala och administrativa förfaringsätt, där nödvändigt genom tillhandahållande av tolkning eller andra lämpliga medel.

Artikel 14 berör urfolkens rätt att etablera och styra sina utbildningssystem och institutioner som tillhandahåller utbildning på deras eget språk, på sätt lämplig för deras kulturella metoder av lärande och undervisning. I artikeln framhålls speciellt att barn, har rätten till statlig utbildning på alla nivåer och i alla former utan diskriminering. I artikeln uppmärksammas också att staterna ska, i samverkan med urfolk, vidta effektiva åtgärder, för att urfolksindivider, speciellt barn, inkluderande de som bor utanför sina samhällen, att ha tillgång till, när så är möjligt, en utbildning i deras egen kultur på deras eget språk.

I artikeln 15 understryks vikten av att urfolkens kultur, traditioner, historier och strävanden som ska vara riktigt återspeglad i undervisning och allmän information. Staterna skall här vidta effektiva åtgärder, i konsultation och samarbete med urfolk ifråga, att bekämpa fördomar och eliminera diskriminering och främja tolerans, förståelse och goda relationer mellan urfolk och andra segment av samhället.

Artikel 16 rör urfolkens rätt att etablera sina egna media på deras eget språk och att ha tillgång till alla former av icke-urfolks media utan diskriminering.

Staterna ska i detta sammanhang vidta effektiva åtgärder för att tillförsäkra att statsägda media sakligt speglar urfolks kulturella mångfald. Staterna, utan förfång för att garantera full yttrandefrihet, bör uppmuntra privatägda media till adekvat spegling av urfolks kulturella mångfald.

FN:s urfolksdeklaration är förvisso inte ett bindande för berörda stater, men mot bakgrund att FN:s generalförsamling den 13 september 2007 mer eller mindre enhälligt antog deklarationen är den högsta grad förpliktande. I Sveriges röstförklaring lämnades heller ingen reservation beträffande de samiska språkens status och rättigheter i förhållande till aktuella artiklar i deklarationen.

1.3.3 Utkast till nordisk samekonvention

Utkastet till Nordisk samekonvention överlämnades till de svenska, norska och finländska regeringarna och Sametingen i Norden i november 2005, efter mer än tio års arbete. Nordiska samekonventionens mål är att skapa ett starkt skydd så att den samiska kulturen kan leva vidare.

Utkastet till samekonvention har varit ute på remiss i Sverige, Norge och Finland. Sametingen på norsk, finsk och svensk sida har ställt sig positiva till utkastet till konvention. På finsk sida bereds ärenden vidare. Vid mötet mellan ansvariga ministrar för de samiska frågorna och Sametingspresidenterna i november 2008 kommer det att avgöras hur processen kommer att drivas vidare.

I kapitel III, artiklarna 23-24 berörs samernas språkliga rättigheter och staternas ansvar för de samiska språken. I artikel 23 framgår bl.a. att samernas skall ha rätt att bestämma, behålla och få ett allmänt erkännande av sina personnamn och geografiska namn. Beträffande staternas ansvar framhålls i artikel 24 att det samiska språket på ett effektivt sätt skall kunna användas vid domstolar och myndigheter i det samiska området. Det samma gäller även utanför dessa områden i sådana mål och ärenden som först behandlats i de samiska områdena eller som på annat sätt har särskild anknytning till dessa områden.

2 Sammanfattning

Sametingets ställer som bakom huvuddelen av förslagen och motiven i utredningen. I kontakter med utredningen har Sametinget ställt sig positiv till att det svenska språket ställning lagfästs, under förutsättning att lagen också innehåller bestämmelser om de

nationella minoritetsspråken. En sådan lagreglering är att ett offentligt ställningstagande som skulle ha betydelse i det fortsatta arbetet med att förbättra förutsättningarna för minoritetsspråkens fortlevnad.

Sametinget håller fast vid den tidigare positionen att den inledande principen i en språklag borde vara att lagfästa "allas rätt till ett språk" eller "allas rätt till ett modersmål", ett stadgande som skulle följas av att svenska och samiska är två huvudspråk som ska kunna existera sida vid sida. Det svenska språket kan knappast ur samisk synvinkel tillåtas ha ett lagfäst företräde framför samiskan enligt Sametinget.

3. Överväganden och förslag

3.1 Lagens syften (12.4)

Sametinget kan till en del ställa sig bakom utredningens resonemang och förslag, men vill framhålla att de språkpolitiska målen – förutom vikten av det svenska språket – att alla ska ha rätt till språk, såväl svenska som andra modersmål och nationella minoritetsspråk. Det är viktigt som utredningen framhåller att språklagen utformas så att den förmedlar denna uppfattning, utan att därigenom förringa värdet av andra språk.

3.2 Svenskan som huvudspråk (12.6)

Sametinget har inga större erinringar mot utredningens förslag att det svenska språket ska i sin funktion som det kompletta och samhällsbärande språket i Sverige kallas huvudspråk på samma sätt som samiska skall vara ett komplett och samhällsbärande språk i Sápmi.

3.3 Ett särskilt ansvar hos det allmänna (12.7)

Utredningen föreslår här att det allmänna åläggs i språklagen ett särskilt ansvar för att det svenska språket används och utvecklas så att svenskan också fortsättningsvis kommer att ha förutsättningar att fylla funktionen som huvudspråk i Sverige. ansvar för svenskans användning och utveckling fullgörs.

Utredningen pekar särskilt på forskningens och utbildningens roll och funktion att bibehålla och utveckla det svenska språket. Utredningen pekar bl.a. på att den allt mer anglosaxiska dominansen i forskningen och utbildning är ett växande problem. Den europeiska integrationen inom ramen för EU har också fått sina språkpolitiska konsekvenser. För att ha kontroll på utvecklingen i denna språkligt sett svårhanterlig

situation krävs analys och strategier för hur språkfrågor ska hanteras. Det kan finnas skäl för regeringen att kräva att offentliga organ redovisar vilka åtgärder som vidtagits för att fullgöra det ansvar de enligt språklagen har för att använda och utveckla det svenska språket och därmed värna dess ställning som huvudspråk menar utredningen.

Sametinget vill i detta sammanhang visa till att det finns en hel del erfarenheter som man kan dra av implementeringen av Europarådets ram- och minoritetsspråkkonventioner.

3.4 De nationella minoritetsspråken (12.8)

Sametinget stöder utredningen förslag och motiv att det i språklagen ska anges att samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch har ställning som nationella minoritetsspråk. Det också viktigt att det i lagen föreskrivs att det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda och främja minoritetsspråken, vilket också föreslås av utredningen. Att ange de fem minoritetsspråken i språklagen innebär en markering av att språken getts en särskild officiell status i Sverige.

Språklagstiftning är också en åtgärd som både har starkt statushöjande effekt för minoritetsspråks fortlevnad och gör de berörda språken mer synliga. Sett ur folkrättslig perspektiv är det också helt nödvändigt, (jfr avsnitt 1.3 Folkrättsliga åtaganden).

3.5 Språkanvändningen i offentlig verksamhet (12.10)

Även om utredningen föreslår att det i språklagen ska anges att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska, utesluter det inte att de nationella minoritetsspråken ska kunna användas. Sametinget stöder därför utredningen förslag att det i språklagen bör hänvisas till att det finns särskilda bestämmelser om rätt att använda samiska, finska och meänkieli, liksom att det finns särskilda bestämmelser om rätt att i Sverige använda annat nordiskt språk. Väsentligt är, som också föreslås av utredningen att det i språklagen anges att det finns särskilda bestämmelser om skyldighet för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och översätta handlingar.

I Sametingets yttrande 2007-06-30 (Dnr 2008-602) över departementspromemorian *Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter Ett alternativ* (DS 2008:26) utvecklar Sametinget sin syn på samiskans användning i offentlig verksamhet.

3.6 Termer i svenskan (12.12)

Utredningen föreslår att enligt språklagen ska myndigheter ha ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas. Sametinget anser att detta också detta ansvar bör gälla de samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

3.7 Svenskan i internationella sammanhang (12.13)

Utredningens förslag att i språklagen ska anges att svenskan är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang kan bli ett problem för Sametinget, både som myndighet och folkvalt organ. Sametinget "offiella" språk är bl. samiska och används i framförallt i kontakterna med sametingen på norsk och finsk sida. Användningen av det svenska språket i internationella sammanhang är i mycket en praktisk fråga och styrs i stor utsträckning av sådana bruk och traditioner som har utvecklats inom respektive område framhålls av utredningen, vilket kanske innebär att Sametinget användning av samiska internationellt inte bör bli ett problem. Frågeställningen kommer sannolikt att lösas om den Nordiska samekonventionen blir en realitet.

3.8 Det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk (12.15)

Grundläggande bestämmelser om det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk ska regleras i språklagen i fråga om svenska, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och annat modersmål än de nu nämnda språken föreslår utredningen. Den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt minoritetsspråk. Till alldeles övervägande del bör det vara fråga om utbildning som bekostas av det allmänna, men den enskildes tillgång till språk kan inte ses som en ovillkorlig rätt till kostnadsfri språkutbildning. Enligt förslaget till språklag ska tillgången till det nationella minoritetsspråket ha motsvarande innebörd som tillgången till svenska, dvs. det allmänna ska svara för att den enskilde ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda språket.

Sametinget stöder i denna del utredningens förslag och motiv.

3.9 Uppföljning av lagens tillämpning (12.16)

Beträffande uppföljningen av lagstiftningen föreslår utredningen att regeringen bör ge i uppdrag till t.ex. Institutet för språk och folkminnen att följa upp hur språklagen följs och årligen redovisa resultatet av uppföljningen till regeringen. För samiska språk bör

Sametinget i sin verksamhet följa upp hur språklagen följs och årligen redovisa resultatet av uppföljningen till regeringen förslår utredningen.

Sametinget har ingen erinran mot förslaget i denna del.

4. Kostnads- och konsekvensanalys (13)

Beträffande kostnads- och konsekvensanalysen gör utredningen bedömning att det ansvar som genom språklagen åläggs det allmänna rör i huvudsak den enskildes tillgång till språk och det fullgörs väsentligen genom utbildning som erbjuds i det offentliga utbildningsväsendet. I den mån det inom denna sektor eller i övrigt likväl skulle uppkomma begränsade kostnadsökningar bör dessa kunna finansieras inom befintliga budgetramar för respektive utgiftsområde.

Sametinget har i detta sammanhang svårt att bedöma kostnads- och konsekvensanalys av utredningen förslag, men erfarenheterna från implementeringen av minoritetsspråkslagstiftningen visar tydligt att bredvilligheten hos det allmänna var överskattad. Det nog viktigt att lagstiftaren är tydligt både lagstiftningsmässigt och finansiellt.

Yttrandet har beslutats av Sametingets styrelseordförande den 7 juli 2008.

Lars-Anders Baer
Styrelseordförande